

מסורת הש"ס

א) [נתקמן מ:ז.]: ב) כבוד לזכרים ולא לרחמים והנה אחריו כבוד לרחמים ולא לזהר כו' ז"ק, א) ויוקרא א], ד) ויוקרא יו], ט) כאן הס"ד ואח"כ מה"ד יכול אפי' ילא אחר כו' דרך רחם הס"ד אח"כ דיה"ט מ"ל כבוד דמשמע כו' ז"ק, א) דרך, ז"ק, א) ונ"ל לפני ד"ה נכורין, ח) ז"ק מ"ו, ז"ק, ט) כבוד דקרא, ז"ק, ו) ז"ק מ"ו, ז"ק, ט) איידי לקמיה ז"ק, א) טהא דלמרינן ז"ק, ט) ונע"ש חוס' גנטינן ט, ד"ה עגלא טו", א) כמו בעגלא, ז"ק, א) ולא לפרש כלל הצריך לפרט קא אהא אלא לפרושי פרט הצריך לכלל דקמיה כו', ז"ק, ט) כבוד לוולדות, ז"ק,

→

תורה אור השלם

1. קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי רואה:

שמות יג ב
2. כל החבור אשר יקלד בבקרך ובצאנך חוקר תקדש לך אֶלְעִדךָ לא תגדו בבכר שורך ולא תבשרו בצאנך:

דברים טו יט
3. והעדרת כל פטר רחם לך וכל פטר שגר בהמה אשר ירדה לך החֲרָם לך: שמות יג יב

→

הנהגות הב"ח

א) בפשטה הראשון משום שאינו פטר רחם והשני משום שקדמו: א) ויש"י ד"ה יולא דופן כבוד שאלא דופן היה כבוד ולולדות ולא לרחמים והבא אחריו הנוול אחריו דרך הרחם היה כבוד לרחמים ולא לולדות כבוד ילא וולד אחר קודם לו: א) ד"ה אי כבוד וכו' דלוינו כבוד לולדות ולרחמים: וז) ד"ה כבוד וכו' כי יתן וכו' חמור או שור או שם וכו' אי לרחמים אע"כ דלא לולדות כגון זכר שאלא:

→

מוסף רש"י

מכלל הצריך לפרט. ללמוד כלל מן הפרט (חזקוני)

הדרן ע"ך הלוקח עובר חמור

→

רבינו גרשום

יוצא דופן שלא יצא דרך הרחם ממש אלא כגון שקרעוהו ויצא מן הצד או כדאמרינן בבהמה המוקשה שנגממו כחלי בית הרחם והדר יצא: והבא אחריו. דרך הרחם כגון שחור והבאיה הרחם והיה בקודם גמום ואחר יצא זה מרחם (גמום): שלם: שניהם ירעו כו'. משום דיוצא דופן היה כבוד ללידה. והבא אחריו היה כבוד לרחמים. רבי עקיבא אמר שניהם כו': כבוד לדבר אחד. או ללידה או לרחמים היו כבוד ואע"כ דלא היו לכל מילי בכור. דלחלת מילי צריך למיהוי בכור ללידה ולרחמים ולזכרים רבי עקיבא פשיטא ליה. דבכור לדבר אחד. כלומר דאי חסר אחד מהני חלת לאו היה בכור: כל בכור. היינו כלל דמשמע כל בכור או זכר או נקבה ת"ל זכר והיינו פרט למעוטי נקבה:

יכול אפילו יצתה. נקבה לפניו דרך רחם דאכתי הוא בכור לזכרים: ת"ל פטר רחם. דבעינן נמי בכור לרחמים: אי פטר רחם. היינו פטר וכלל דליבא למשמע מינה אלא לרחמים: יבול אפי' יצא אחר יוצא דופן נקבה ת"ל בכור. דהיינו פטר [כלל] ולכל מילי

הלוקח עובר פרתו

מתני' יולא דופן. א) כבוד שאלא דרך דופן ב) הנה אחריו כבוד (לזכרים ולא) לרחמים ולא ללידה שכבר ילא אחר קודם לו: **שניהם ירעו כו'.** דספק כבוד הן דמספקא לר' טרפון כבוד לדבר אחד אי הוי כבוד אי לא הוי כבוד: **גב'.** מכלל הצריך לפרט. שהכלל צריך שיהא הפרט

עמו: **מפרט הצריך לכלל יש** שהפרט צריך שיהא הכלל עמו: **יולד קדש לי כו'.** הך רישא לאו פירושא דכלל הצריך לפרט הוא אלא מניעתא וסיפא: **כל כבוד.** כלל אפי' נקבות ת"ל א זכר אשר יולד צנקהך וצלאנך הזכר זהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה של שלש עשרה מדות שהפרט צא למעט את הכלל ממשמעו ולהעמידו על הפרט ואין צנכלל אלא מה שצפרט שהרי זה דומה לכלל ופרט השנוי אצל מדה ראשונה מן הצהמהא כלל מן הבקר ומן האלף פרט אין צנכלל אלא מה שצפרט: אי. כבוד זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו דרך רחם דהכי משמע כבוד זכר כבוד לזכרים שלא קדמו זכר אחר הוי כבוד ואע"ג דלוינו כבוד א) ללידה ולרחמים: ס"ל **פטר רחם.** א) אינטריך האף פרט לפרושי דלא מיקרי כבוד עד דהוי כבוד לרחמים משום דלא הוה ידעינן ו מצי משמעותא כלללא. ולא דמי לכלל ופרט דאהני פרט למעוטי כללא ולא לפרושי משמעותא כגון רישא דברייתא כבוד יכול אפי' נקבה ת"ל זכר היינו כלל ופרט גמור דלא אינטריך לפרושי היכי דמי כבוד דהא הנקבה כבוד לכל מיני היא אלא למעוטי דלא מימא אף הנקבות קדושות צנכורה. ודכוותה בשמיטת חולין (דף פח:) וכסהו צנעפרי') קרי ליה כלל הצריך לפרט משום

דמרי גוויי כסוי הוא כגון כפיית כלי עליו ועוד יש כסוי דצבר המתפזר כגון עפר וכיוצא בו לכך נאמר עפר למעוטי כסוי דבר שלם ולא דיינינן ליה צנכלל ופרט גמור דנמשעט נמי שחיקת אבנים והגיר והזנין'): **כבוד.** דמשמע כבוד לכל מילי צעינן והיינו פרט הצריך לכלל דזכר ופטר רחם שהוא פרט צריכין לצבור שאילו לא נאמר כבוד הייתי אומר אע"פ שאינו כבוד יקדש. ורוב פרטות שצמורה אינן צריכין לכללות שעמהן כגון (ויקרא ה) מן הבקר ומן האלף לא היו צריכין שיכתב מן הצהמה א) וכו' יתן איש אל רעהו חמור ואו שור] לא הוה צריכין שיכתב מן הצהמה לוכל צהמה אלא שאל להיות מוסף על הפרט. כלל הצריך לפרט שאין אתה יכול להדין א מהו אומר עד שיצוא הפרט לפרשו כגון כבוד זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו דכבוד שהוא כלל לא ידענא כבוד למאי קאמר אי לזכרים אע"כ דלא לרחמים כגון האף אי לרחמים ולא לזכרים כגון זכר שאלא א פטר רחם אחר יולא דופן אי נמי עד דהוי כבוד לרחמים ולולדות: **רישא לא נסיב לה תלמודא כבוד.** מניעתא קרי רישא דקמני יכול אפי' יצתה נקבה לפניו ת"ל פטר רחם מדלא נסיב לה תלמודא ת"ל כבוד דמשמע כבוד לכל מילי אלאמה לא מישמעמ ליה דכבוד לכל מילי משמע ולהכי לא נקביה דלא א מישמעט האף מיניה דכיון דלא ילא זכר לפניו כבוד קרינא ילא דכבוד לזכרים הוא אלמא ס"ל כבוד דקרא כבוד לדבר אחד הוא יא הוי משמע: א) **יבול אפי' ילא אחר יולא דופן.** והוא ילא דרך רחם: **וסיפא נסיב לה תלמודא כבוד.** אלמא כבוד דכתב בקרא לכל מילי משמע דכבוד לדבר אחד כגון האף דהוי כבוד לרחמים א) (ולזכרים) אלא דלא הוי כבוד לוולדות לא הוי כבוד: **לעולם כבוד לדבר אחד לא הוי כבוד.** כלומרט) יין דקרא לכל מילי משמע והאף דלא נסיב תלמודא כבוד ברישא: **ה"ק אי זכר יכול אפי' ילא דרך דופן ס"ל פטר רחם.** דהשתא לא מצי יום תלמודא נסיב כבוד למעוטי להאף דהא כבוד לכל דבר הוא דהא לא קדמו אחר בעולם להכי נקט פטר רחם וממילא טו"ז (נמי) אימעטי נמי יצתה נקבה לפניו מפטר רחם: **רבינא אמר כבוד לדבר אחד הוי כבוד.** כלומר יין [כבוד] דקרא אפי' לדבר אחד משמע וסיפא דנסיב תלמודא כבוד למעוטי ילא אחר יולא דופן לא ממשמעות דקרא נפקא דקרא יין משמע כבוד לדבר אחד אלא מריצויא דקרא: **דאי ס"ד כו' כבוד דנסב רחמנא.** דמשמע שיהא כבוד במקנת למה לי לכתוב פטר רחם זכר תקדיש ולישמוק:

דאי

יכול אפילו יצתה. נקבה לפניו דרך רחם דאכתי הוא בכור לזכרים: ת"ל פטר רחם. דבעינן נמי בכור לרחמים: אי פטר רחם. היינו פטר וכלל דליבא למשמע מינה אלא לרחמים: יבול אפי' יצא אחר יוצא דופן נקבה ת"ל בכור. דהיינו פטר [כלל] ולכל מילי

פרק שני בכורות

יט.

דהך שאל ביברה שביח מפי. והכי נמי יט) צפ"ק דתמורה (דף ח:) מר זוטרא איקלע צי רב אשי א) חמדי לקמיה צשרא אמרו ליה לטעום מר דמצדי ילא משום דצוכרא הוא ועגלא תילתא יט) לאו היינו שלישי לצטן כדפירש"י א) כדאמרינן סנהדרין (דף פה:) עבדי גא ליה

עגלא תילתא אלא דתילתא לשון חשיבות

כמו ושלישים על כולו (שמות יד ט):

ביצד קדש"י ב"ב בכור. פי' צקונט'

זהוה כלל ופרט דכבוד כלל זכר פרט ואין צנכלל אלא מה שצפרט והך רישא לאו פירושא דכלל צריך לפרט הוא אלא מניעתא וסיפא דקמני אי זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו ת"ל פטר רחם וזה לא פטר יין תחלת רחם והיינו כלל הצריך לפרט שאין אתה יכול להדין מה הכלל אומר עד שיצוא הפרט ופירשו לפי שיש לפרש כבוד לכמה דדדין כבוד לכל הוולדות או כבוד לרחמים אע"פ שאינו כבוד לוולדות כגון שאלא דרך רחם אחר יולא דופן או כבוד לזכרים אע"פ שיתה נקבה לפניו דרך רחם צא הפרט ופירש שאינו קרוי כבוד אלא"כ הוא כבוד לרחמים שפטר ופתח את הרחם וכיוצא צו שאינו צפ" כסוי הדם (חולין פח:) אכל וקסוה צעפר יכול יקסוה באנן או יכפה עליו הכלי ת"ל צעפר אין לי אלא עפר מנין לדבות חרסית ועורת של פשתן כו' ת"ל וקסוה ומקשינן ואימא וקסוה כלל צעפר פרט כלל ופרט אין צנכלל אלא מה שצפרט ומשנינן משום דהוה ליה כלל הצריך לפרט ואין דנין אותו צנכלל ופרט לפי שיש לפרש כסוי צשני דרכים אחד דצבר הקס כגון אפן או כלי ואחד דצבר הדק לבן כחצ צעפר ופירש

וקסוה דצבר דק הננצל צו ומקסוה הכתוב מדבר ע"כ לשון הקונטרס והשתא פירושו יתכן לפי דברי רבינא דבסמוך דלמר כבוד לדבר אחד הוי כבוד אצל במסקנא דשמעמין אמרי' דמחזורתא כחצי דלמר כבוד לדבר אחד לא הוי כבוד ולאציי לא הוי יט) כלל צריך לפרט לכל דבר דאי אפשר לפרש כבוד אלא יט) לנד אחד ומייה יש לפרש לאציי דאי לאו פרט הוה אמינא דאפי' יולא דופן הוא כבוד כיון דהוי כבוד לוולדות ואע"כ דלא הוי כבוד לרחמים ור"י מפרש יט) לאציי כבוד ופטר רחם תרדווייהו כלל ותרווייהו פרט ותרווייהו צריכי להדדי וצנל אחד אתה מוצא כלל הצריך לפרט ופרט צריך לכלל שכל אחד אותם דבר אחד ומפרש דבר אחד דכבוד משמע אפי' יולא דופן ופטר רחם ממעיט ליה ופטר רחם משמע אפי' ילא אחר יולא דופן וכבוד ממעיט ליה ור"ת מפרש דצין הכא וצין צחולין (שם) הוי צנכלל ופרט גמור א) דעגלנא דכבוד משמע צין הכי וצין הכי ואימא פרטא למעוטי וכן וקסוה משמע צין כסוי כלי צין כסוי עפר מה שירצה ופרטא משמע עפר דוקא ומה שחלמודא חצשו שם כלל הצריך לפרט לאו אכפיית הכלי דהיהא ברייתא קאי אלא אדרשא אחרית' דדריש התם בריש פירקין (דף פג:) צנצ"ת דצעפר דצריך שיתן עפר מלמטה ועפר מלמעלה דמוכסהו לא שמעי' למטה אלא למעלה ולא משום הפרט יט) חושב שם כלל הצריך לפרט אלא משום י"מורא דצ"ת דכמיצא צפרט ובהך שמעמין יט) א פרושי פרט הצריך לכלל קא אחא דקמני צנסיפא אי פטר רחם יכול אפי' ילא אחר יולא דופן ת"ל כבוד דכפי' צקונטרס ואע"ג דקמני מכלל הצריך לפרט ומפטר הצריך לכלל כינד דמשמע דאתא נמי לפרושי כלל הצריך לפרט עיקר מילתא לא נקטיה אלא משום פרט הצריך לכלל: **רישא צא קנסיב** ד"ה תלמודא בכור אלאמא בכור לדבר אחד הוי בכור. משמע דכיון דכבוד לדבר אחד הוי כבוד הוה מחייבין אפי' יצתה נקבה לפניו אי לאו פטר רחם ותימה דרבי טרפון דמספקא ליה היה לו לחייב א מוספק כמו יולא דופן ויולא אחריו דלא ממעט יולא דופן מפטר רחם וי"ל דניהי דלא מסתבר ליה למעוטי יולא דופן מפטר רחם משום דהוי ילא ט) וצנכלל וולדות] צין לזכרים צין לנקבות לכל הפחות אחא למעוטי היכא דיתנה נקבה לפניו דאי לאו הכי פטר רחם דכתב רחמנא למה לי:

הדרן ע"ך הלוקח עובר פרתו

לעולם כבוד לדבר אחד. דמחוסר לדבר אחד בלבד הוי בכור כדדייקינן מעיקרא ברישא: וסיפא. דמשמע לך דלכל מילי בעי בכור חרוץ הכי וחכי קאמר אי ס"ד יצא אחר יוצא דופן זכר קדוש בכור דכתיב ורחמא ליי:

עין משפט ונר מצוה

נז א מיי פ"ב מהלכות בכורות הל' ד [ופי"א] מהלכות בכורים הל' טז] טו"ע י"ד מימן שטו ספקף 3:

שיטה מקובצת

א) לרבר עי' בחוסי' (דף מ ע"ג): ב) אלמא דבכור לרבר: ג) יוצא דרך דופן: ד) דופן דהוי בכור לזכרים וללידה ולא בכור לרחם והבא אחריו וולד שילדה אחריו כדרכה דרך רחם דהוי בכור לרחם ולא לזכרים וללידה וחביות הזכר אשר: ו) רחם ג"א בספרים כ"י ת"ל פטר רחם וזה לא פטר את הרחם בתחלה ככ"ט ככתוב בחוסי' עד הבעל בו ומסכוה הכתוב מדבר אי פטר רחם זכר ולא נאמר בכור דמשמע בכור לכל מילי כו' ככתוב ברפוט עד להיות מוסף על הפרט יכול אפי' יצא זכר. [תי' מוכתבא אפשר ליש [ומקנא]: ב) ידעינן האני משמעותא: ח) הבהמה וכן כי יתן: ט) לרבינן מה הכלל אומר עד שכא הפרט: י) דלא מימעט האף: יא) קרינא ליה דהא בכור: יב) חביתא הוי נמוק: יג) חביתא ולזכרים נמוק: יד) כלומר אומר: טו) מצוי נסיב תלמודא: טז) חבית נמי נמוק: יז) כלומר בכור דקרא: יח) דקרא דכבודא עגלא (יחירותא) [וחילתא] לאו: יט) עברי להו דמכרי חבית ל"י ל"ש: יז) וזה לא פטר תחלה את הרחם: פ) הוי האף כלל הצריך לפרט לכל דבר ס"א דלרבריו אי אפשר: ק) אלא בצד אחד: קט) מפרש דלאכי בכור: קס) חושבו שם: קסא) ובהך שמעמין ס"א וברייאת דשמעתי לפרושי: קב) לחיבי נמי יצאת נקבה לפניו מספק: קג) דהוי בכור לולדות כיון:

רבינו גרשום (המשך)

בעינן בכור והאי לא הוי בכור ללידה: רישא לא קא נסיב ליה בכור. לכל מילי דהיינו רישא אי זכר וכו' ת"ל פטר רחם כלומר מדלא קאמר ת"ל בכור משמע דסבירא ליה דאצי"ג יוצא אחר יוצא דופן נקבה הוי בכור הואיל והוי בכור ליחמים ולזכר אלמא דבכור לדבר אחד הוי בכור: ואע"כ דלחרין מילי הוי בכור כיון דמחוסר אחד קרי ליה בכור לדבר אחד: סיפא אי נסיב בכור. היינו סיפא אי פטר רחם אימא דלכל מילי בעי בכור. וקשיא רישא לסיפא: לעולם כו'. ורישא חרוץ הכי אי זכר יכול אפילו יצא דרך דופן הוא עצמו הבכור ת"ל פטר רחם וזה אינו פטר רחם. ונעבישו כיון דלא תני יכול אפילו יצאה נקבה לפניו דרך רחם ת"ל פטר רחם דייקינן מינה הא יצאה נקבה לפניו דרך דופן דאפילו הכי הוי בכור אלא תני יכול אפילו יצא דרך דופן דליבא למידק מינה הא יצאה נקבה לפניו דרך דופן דלא קא מייירי בנקבה כלל א) ש"מ דבכור לכל מילי בעי כמו סיפא: רבינא אמר

א) אולי צ"ל ופיר' יי' דכבוד לכל מילי בעי כמו סיפא: